

OCENA INNOWACYJNOŚCI MIKRO I MAŁYCH FIRM WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

Patrycja KOKOT-STĘPIEŃ¹, Patrycja KRAWCZYK²

¹Politechnika Częstochowska, Częstochowa; patrycja.kokot-stepien@wz.pcz.pl

²Politechnika Częstochowska, Częstochowa; patrycja.krawczyk@wz.pcz.pl

Streszczenie: Przedsiębiorstwa ukierunkowane na ciągły rozwój oraz utrzymanie i podnoszenie przewagi konkurencyjnej muszą nieustannie usprawniać prowadzoną działalność oraz podejmować działania zmierzające do jej doskonalenia. Można to osiągnąć poprzez realizację przedsięwzięć innowacyjnych, które zajmują szczególne miejsce w procesie zarządzania jednostką gospodarczą, bez względu na rozmiar prowadzonej działalności. Innowacje będące rezultatem twórczej zmiany stanowią jeden z ważniejszych czynników wpływających na rozwój i wzrost konkurencyjności podmiotu oraz jego pozycję na rynku. Celem artykułu jest przybliżenie istoty procesów innowacyjnych przedsiębiorstw oraz ocena działalności innowacyjnej mikro i małych podmiotów gospodarczych województwa śląskiego.

Słowa kluczowe: innowacje, mikro i małe przedsiębiorstwa, województwo śląskie.

EVALUATION OF INNOVATION IN MICRO AND SMALL BUSINESSES OF THE SILESIAN PROVINCE

Abstract: Enterprises aimed at continuous development as well as maintaining and enhancing competitive advantage must constantly improve their operations and undertake actions aimed at its improvement. This can be achieved through the implementation of innovative projects that occupy a special place in the process of managing the enterprise, regardless of the business size. Innovations as a result of creative change are one of the most important factors affecting the development and growth of the entity's competitiveness and its market position. The aim of the article is to present the essence of innovative processes of enterprises and evaluation of innovative activity in micro and small business of the Silesian Voivodeship.

Keywords: innovations, mikro and small enterprises, the Silesian Voivodeship.

1. Wprowadzanie

Powszechnie uznaje się, że jednym z głównych źródeł osiągnięcia przez przedsiębiorstwo przewagi konkurencyjnej jest jego innowacyjność będąca wypadkową różnorodnych i złożonych czynników, które wpływają na zakres, poziom oraz kierunki podejmowanej przez nie działalności innowacyjnej. Funkcjonowanie w turbulentnym otoczeniu sprawia jednak, że permanentnie zmieniają się determinanty procesów innowacyjnych, a to z kolei prowadzi do powstawania nowych uwarunkowań ich wprowadzenia. Mikro i małe jednostki gospodarcze ze względu na swoją elastyczność potrafią działać szybciej, a także są gotowe do podjęcia większego ryzyka w rozwijaniu innowacyjnych produktów oraz procesów zaspokajających stale rosnące oczekiwania i potrzeby rynku. Niemniej jednak istnieje szereg ograniczeń związanych z wdrażaniem, często bardzo kapitałochłonnym, innowacji. Głównym problemem jest utrudniony dostęp do kapitału obcego, a własne środki finansowe, będące najważniejszym źródłem finansowania, często nie są wystarczające. Możliwość pozyskania oraz wykorzystania środków finansowych z różnych źródeł wpłynęłaby niewątpliwie na zakres działalności innowacyjnej tej grupy przedsiębiorstw. Istotnym ograniczeniem działalności innowacyjnej, szczególnie w jednostkach najmniejszych, jest także niski poziom profesjonalizmu w zarządzaniu tą działalnością. Pracownicy często nie posiadają odpowiedniej wiedzy dotyczącej metod i technik wdrażania innowacji, a także możliwych źródeł ich finansowania. Niski stopień zainteresowania innowacjami w mikro i małych przedsiębiorstwach spowodowany jest także brakiem odpowiedniej współpracy z ośrodkami naukowo-badawczymi oraz instytucjami wspierającymi rozwój przedsiębiorczości w regionie. Zatem mikro i małe podmioty gospodarcze chcąc zwiększyć swoją konkurencyjność poprzez innowacje powinny skoncentrować się na pozyskaniu zewnętrznych zasobów kapitałowych, zarówno w odniesieniu do finansowania działalności innowacyjnej, jak i wsparciu w obszarze kapitału, jakim jest wiedza czy kapitał ludzki.

Przedsiębiorstwa funkcjonujące wspólnie, bez względu na rozmiar prowadzonej działalności, chcąc nie tylko utrzymać się na rynku ale także nieustannie się rozwijać, muszą odznaczać się wysoką innowacyjnością. Celem artykułu, po uprzednim wskazaniu istoty innowacyjności przedsiębiorstw, jest przedstawiona na tle kraju analiza działalności innowacyjnej mikro i małych firm funkcjonujących na terenie województwa śląskiego z uwzględnieniem poszczególnych jego regionów. W badaniu, bazującym na prostych metodach statystycznych, wykorzystano informacje pochodzące z raportów przedstawiających sytuację mikro i małych firm przygotowywanych rok rocznie przez Bank Pekao S.A. Okres badawczy obejmuje lata 2013-2017, co pozwoliło na ocenę tendencji zmian analizowanych wielkości w czasie.

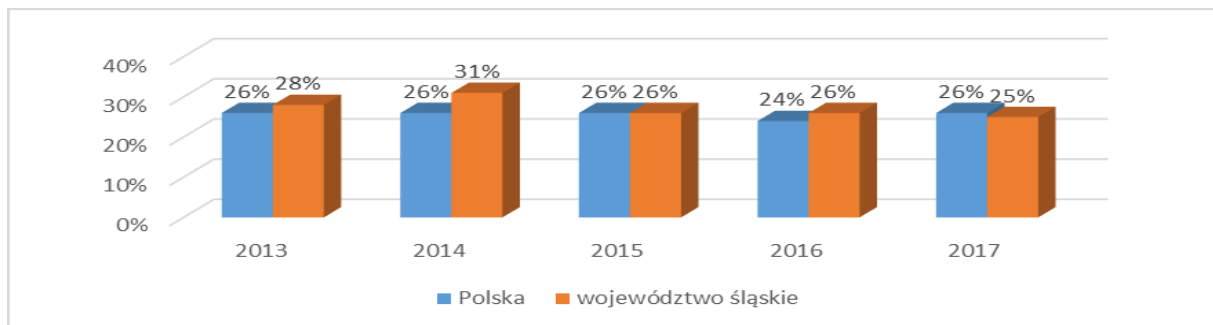
2. Istota procesów innowacyjnych

Ważnym elementem określającym sprawność funkcjonowania przedsiębiorstwa i możliwość jego dalszego rozwoju na konkurencyjnym rynku jest zdolność tworzenia oraz właściwego wykorzystania innowacji, które cechuje kreatywność, odmienność rozwiązań oraz wyższa użyteczność związana z ich upowszechnianiem w praktyce (Stachera-Włodarczyk, 2012). Wprowadzanie innowacji w jednostce gospodarczej zależy od innowacyjności, czyli zdolności i motywacji do nieustannego poszukiwania oraz urzeczywistniania wyników badań naukowych, prac badawczo-rozwojowych, nowych pomysłów, koncepcji i wynalazków (Danielak, Mierzwa, Bartczak, 2017). Innowacyjność postrzegana jako proces przebiegający w czasie, który nie jest pojedynczym zdarzeniem, ale zbiorem działań, rozpoczynających się od stworzenia koncepcji, a kończących na jej praktycznym zastosowaniu. Innowacyjność przedsiębiorstwa uwzględnia nie tylko złożoność i dynamikę procesów innowacyjnych, obejmujących całokształt działań zmierzających do wdrożenia nowych lub udoskonalonych produktów bądź procesów, ale bierze też pod uwagę występowanie wielu sprzężeń zwrotnych pomiędzy poszczególnymi fazami procesu innowacyjnego (Pomykalski, Błażlak 2013).

Innowacje będące zamierzoną i korzystną zmianą zachodzącą w dowolnym obszarze działalności przedsiębiorstwa (Krawczyk-Sokołowska, Ostraszewska, 2017) nie zawsze oznaczają znaczące przekształcenie rzeczywistości, ale często są to z pozoru niewielkie zmiany otoczenia, które przyczyniają się do wzrostu efektywności działania (Kokot-Stępień, 2017). Mikro i małe przedsiębiorstwa stosują niejednokrotnie odmienną politykę w dziedzinie innowacyjności. Co prawda większość z nich wykorzystuje proste imitacje, są jednak i takie, które wprowadzają innowacje będące nowością w skali kraju, a nawet świata. Należy podkreślić iż, innowacyjność to jeden z kluczowych czynników rozwoju każdego przedsiębiorstwa, bez względu na branżę czy wielkość (Krawczyk, 2017). Określenie rodzaju działalności innowacyjnej, wskazanie czynników wpływających na innowacyjność oraz działań pozwalających na jej utrzymanie wpływają na tempo i kierunki rozwoju przedsiębiorstwa oraz na jego pozycję rynkową. Innowacje pozwalają na szybką adaptację do nieustannie zmieniających się zasad rynkowych i stanowią istotny czynnik kształtowania konkurencyjności jednostki.

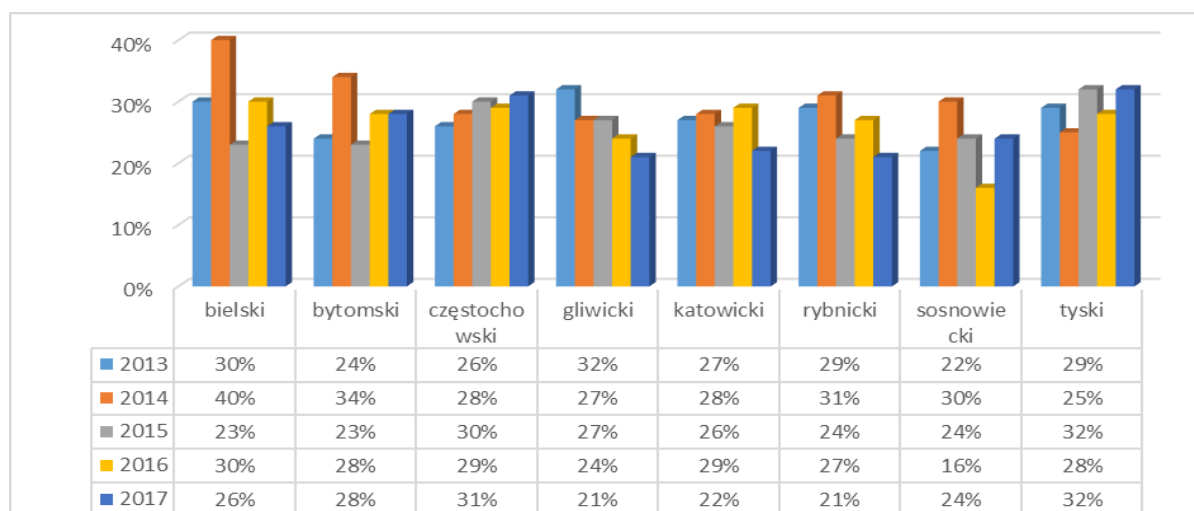
3. Analiza działalności innowacyjnej mikro i małych przedsiębiorstw województwa śląskiego w latach 2013-2017

W badaniu uwzględniono dwa najczęściej wdrażane przez mikro i małe przedsiębiorstwa typy innowacji - produktowe, zobrazowane na dwóch pierwszych wykresach oraz procesowe, przedstawione na wykresie 3 i 4. Pierwsze związane są z wprowadzeniem na rynek całkowicie nowych lub znacznie ulepszonych produktów. Natomiast drugie odnoszą się do wdrożenia nowej bądź istotnie udoskonalonej metody produkcji lub dystrybucji i obejmują znaczące zmiany w zakresie technologii, urządzeń i/lub oprogramowania.

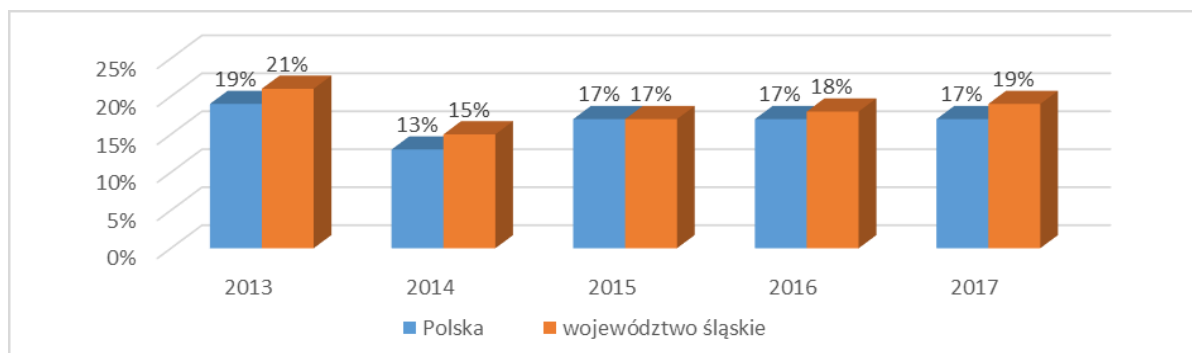
Wykres 1. Odsetek mikro i małych firm wdrażających innowacje produktowe w latach 2013-2017. Zaczepnięto z: "Raport o sytuacji mikro i małych firm w roku 2013-2017". Copyright 2014-2018 by Bank Pekao S.A.

Analizując dane zaprezentowane na wykresie 1 można dostrzec, że odsetek mikro i małych przedsiębiorstw wdrażających innowacje produktowe w czterech z 5 lat okresu badawczego wynosił 26%, a jedynie w roku 2016 był on niższy o 2 punkty procentowe. Na terenie województwa śląskiego najwięcej, bo aż 31 % firm wdrożyło innowacje produktowe w roku 2014 (po wzroście o 3 punkty procentowe w stosunku do roku wcześniejszego), jednakże w roku 2015 poziom ten zmalał do 26% i został utrzymany w roku kolejnym. W ostatnim roku objętym badaniem odsetek mikro i małych firm działających w obrębie województwa śląskiego, które wdrożyły tego typu innowacje spadł o kolejny punkt procentowy i ostatecznie wyniósł 25%.

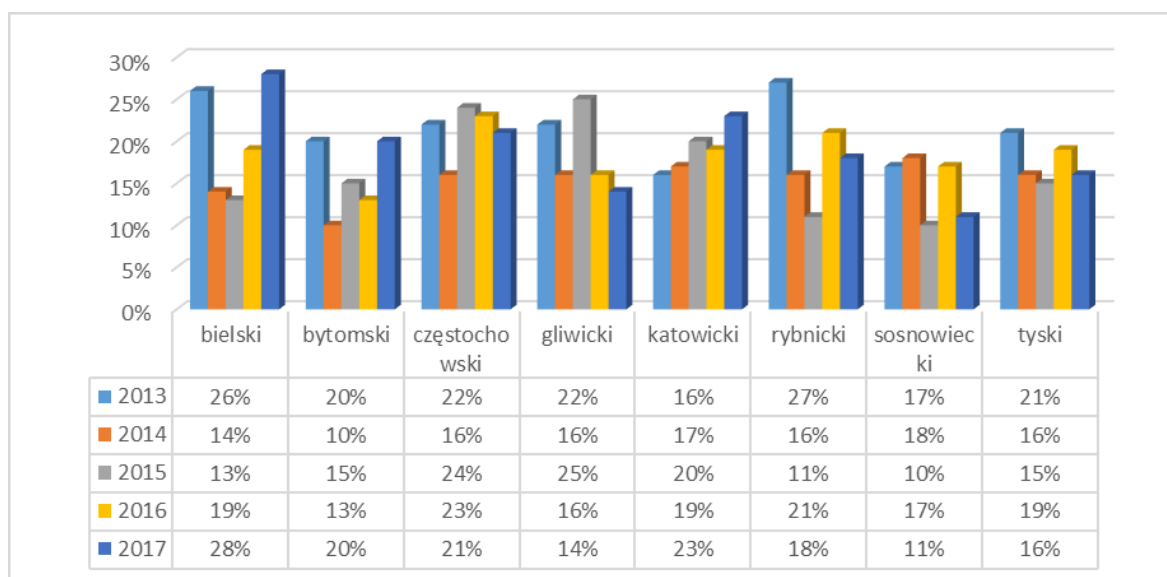
Wykres 2. Odsetek mikro i małych firm województwa śląskiego wdrażających innowacje produktowe w latach 2013-2017. Zaczepnięto z: "Raport o sytuacji mikro i małych firm w roku 2013-2017". Copyright 2014-2018 by Bank Pekao S.A.

Uwzględniając poszczególne regiony województwa śląskiego (wykres 2) okazuje się, że największy wpływ na poziom aktywności innowacyjnej w roku 2014 miały mikro i małe jednostki gospodarcze działające w regionie bielskim, wśród których aż 40% wdrożyło innowacje produktowe. W roku tym również największy odsetek firm regionu bytomskiego rybnickiego i sosnowieckiego wprowadziło na rynek nowe lub istotnie ulepszone produkty. W regionie częstochowskim, z wyjątkiem roku 2016, widoczny jest systematyczny wzrost odsetka przedsiębiorstw wdrażających innowacje produktowe, który uwzględniając pierwszy i ostatni rok okresu badawczego zwiększył się o 5 punktów procentowych (wzrost z 26 do 31%). Natomiast w regionie gliwickim można zaobserwować trend zupełnie odmienny, bowiem z każdym kolejnym rokiem coraz mniej firm wprowadzało na rynek nowe lub istotnie ulepszone wyroby bądź usługi. W regionie bytomskim z kolei w roku 2014 w stosunku do poprzedniego, czyli pierwszego objętego badaniem, udział przedsiębiorstw wdrażających innowacje produktowe zwiększył się z 24 do 34%, niemniej jednak już w roku następnym tendencja uległa odwróceniu w wyniku czego nastąpił spadek do 23%. W roku 2016 trend rosnący powrócił, jednostki mikro i małe wprowadzające ulepszenia w obszarze oferowanych produktów stanowiły 28% i poziom ten utrzymał się do końca analizowanego okresu, przez co uwzględniając skrajne lata okresu badawczego nastąpił wzrost o 4 punkty procentowe. W pozostałych regionach województwa śląskiego sytuacja kształtowała się naprzemiennie, przy czym biorąc pod uwagę pierwszy i ostatni rok objęty analizą w regionie bielskim, katowickim i rybnickim odsetek przedsiębiorstw wdrażających innowacje produktowe zmalał, natomiast zwiększył się w regionie sosnowieckim i tyskim.

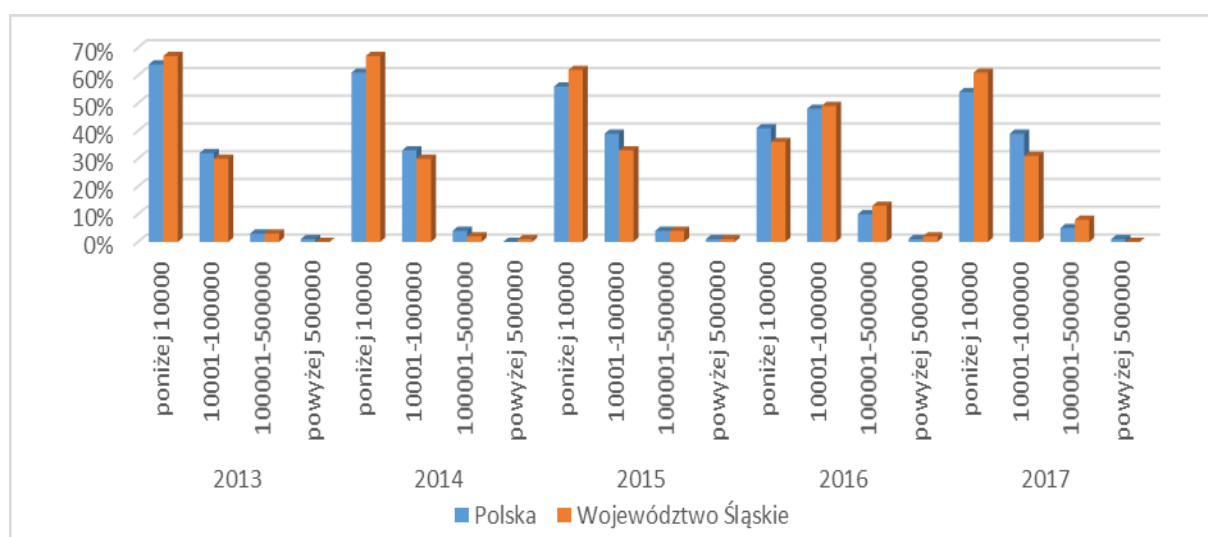
Wykres 3. Odsetek mikro i małych firm wdrażających innowacje procesowe w latach 2013-2017. Zaczerpnięto z: “Raport o sytuacji mikro i małych firm w roku 2013-2017”. Copyright 2014-2018 by Bank Pekao S.A.

W celu redukcji kosztów produkcji lub dostawy, zwiększenia jakości i efektywności produkcji lub dostarczania nowych bądź istotnie udoskonalonych produktów przedsiębiorstwa wdrażają innowacje procesowe. Z danych zestawionych na wykresie 3 wynika, że znacznie mniej mikro i małych jednostek gospodarczych wdraża innowacje procesowe niż produktowe. Najwięcej, bo 19% firm działających w kraju wprowadziło innowacje w obrębie procesów w roku 2013, niestety już w kolejnym poziomie ten zmalał do zaledwie 13%. Jednakże od roku 2015 do końca analizowanego okresu odsetek mikro i małych podmiotów wprowadzających nowe bądź istotnie ulepszone metody wytwarzania lub dystrybucji produktów wyniósł 17%. Nieco korzystniej sytuacja kształtowała się na terenie województwa śląskiego, w którym odsetek przedsiębiorstw zatrudniających nie więcej niż 50 osób i wdrażających innowacje procesowe po spadku z 21 do 15% w roku 2014 w stosunku do pierwszego objętego analizą, od roku 2015 systematycznie wzrastał i wyniósł ostatecznie 19% w roku 2017.

Wykres 4. Odsetek mikro i małych firm województwa śląskiego wdrażających innowacje procesowe w latach 2013-2017. Zaczerpnięto z: “Raport o sytuacji mikro i małych firm w roku 2013-2017”. Copyright 2014-2018 by Bank Pekao S.A.

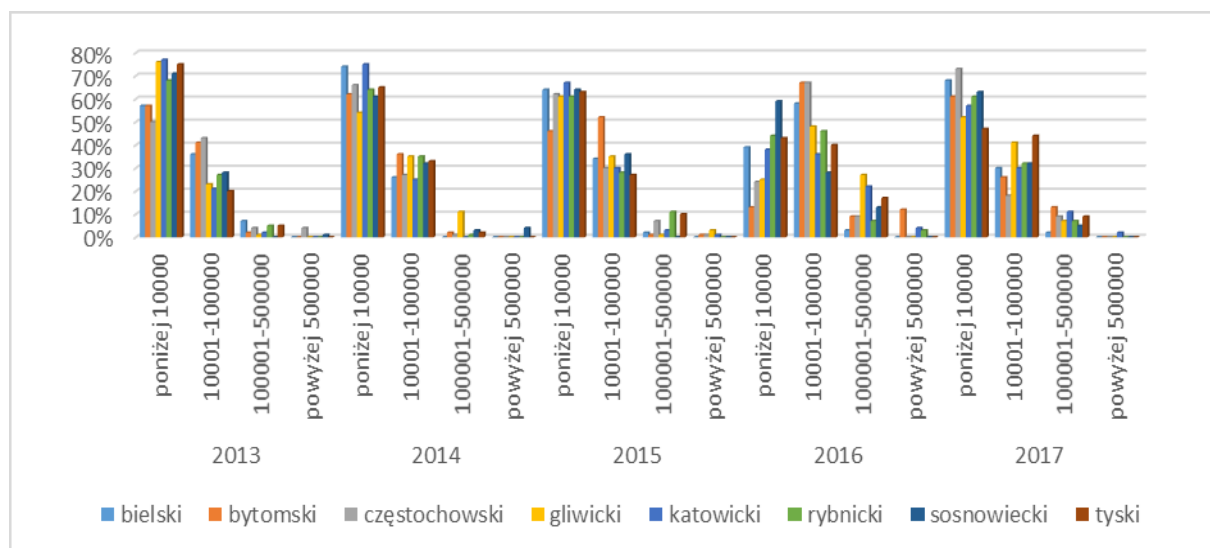
Po raz kolejny okazuje się, że największy odsetek mikro i małych podmiotów gospodarczych, które w 2013 roku wdrożyły innowacje procesowe funkcjonuje w obrębie regionu rybnickiego i bielskiego. Z wykresu 4 wynika bowiem, że w pierwszym roku objętym badaniem stanowiły one odpowiednio 27 i 26%. Jednakże w roku 2014 sytuacja diametralnie się odwróciła, ich udział zmalał do 16% w regionie rybnickim i 14% w bielskim, co niewątpliwie przełożyło się na poziom aktywności innowacyjnej przedsiębiorstw województwa śląskiego. W regionie bielskim ponowny wzrost wystąpił w roku 2016, a na skutek utrzymania się trendu rosnącego w ostatnim roku objętym badaniem odsetek mikro i małych firm wprowadzających nowe lub doskonalące już istniejące procesy wyniósł rekordowe 28%. W regionie katowickim z kolei udział przedsiębiorstw wdrażających innowacje procesowe, co prawda nieznacznie, ale zwiększał się systematycznie do roku 2015 (wzrost o 4 punkty procentowe w porównaniu z rokiem 2013), w roku kolejnym nastąpił niewielki spadek, a w 2017 kolejny wzrost, dzięki czemu odsetek tych firm wyniósł 23%. Uwzględniając cały okres badawczy najmniej mikro i małych podmiotów gospodarczych udoskonaliło bądź wprowadziło nowe procesy w regionie sosnowieckim, a ich udział wahał się od 10% w roku 2015 do 18% w roku 2014.

Wykres 5. Poziom wydatków na innowacje mikro i małych firm w latach 2013-2017. Zaczerpnięto z: „Raport o sytuacji mikro i małych firm w roku 2013-2017”. Copyright 2014-2018 by Bank Pekao S.A.

Analizując strukturę wydatków na innowacje, zarówno produktowe jak i procesowe (wykres 5), wynika że najczęściej mikro i małych przedsiębiorstw przeznaczają na innowacje nie więcej niż 10 tys. zł. Warto jednak podkreślić, że do roku 2016 widoczny jest systematyczny wzrost nakładów mieszczących się w przedziale między 10 a 100 tys. zł. W pierwszym roku objętym badaniem przedsiębiorstwa, których wydatki na innowacje były mniejsze niż 10 tys. zł stanowiły 64 %, a w roku 2015, na skutek corocznego spadku ich udział wyniósł już tylko 41%. W jednostkach gospodarczych działających na terenie województwa śląskiego spadek ten był jeszcze większy, bowiem wyniósł aż 31 punktów procentowych (z 67% w roku 2013

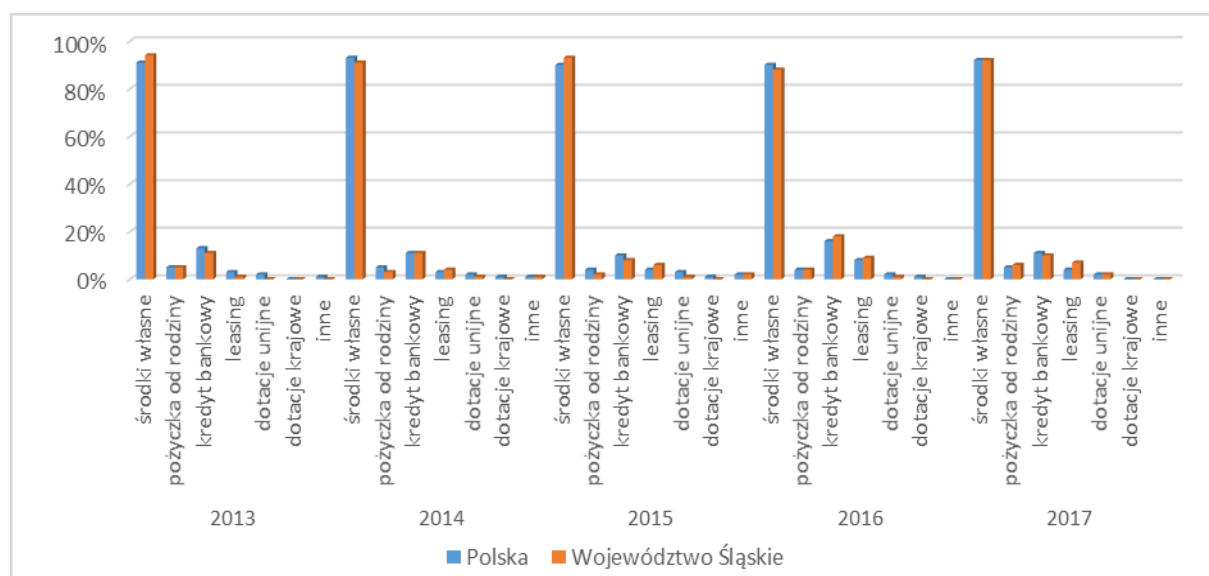
do 36% w roku 2014). Dzięki spadkowi w okresie tym zwiększył się natomiast udział mikro i małych podmiotów gospodarczych przeznaczających na innowacje nie mniej niż 10, ale nie więcej niż 100 tys. zł. W przypadku ogółu przedsiębiorstw nastąpił wzrost z 32 do 48%, z kolei w podmiotach gospodarczych funkcjonujących na terenie województwa śląskiego ich odsetek zwiększył się z 30 do 49% w roku 2016. Jednakże w ostatnim roku objętym badaniem sytuacja kształtowała się odmiennie. Zakres aktywności innowacyjnej mikro i małych firm zmalał i zdecydowanie więcej bo aż 54 % z nich przeznaczyło na innowacje mniej niż 10 tys. zł, a w województwie śląskim 61%, natomiast udział przedsiębiorstw, których wydatki na innowacje były z jednej strony wyższe od tej kwoty, ale nie przekroczyły 100 tys. zł wynosił już tylko 39 % dla wszystkich mikro i małych jednostek gospodarczych i 31% dla tych działających w obrębie województwa śląskiego. Co istotne do 2016 roku zwiększył się również odsetek przedsiębiorstw, które na innowacje przeznaczyły ponad 100 ale nie więcej niż 500 tys. zł, który w 2013 roku wynosił w obu przypadkach 3%, a w 2016 wzrósł do 10% dla ogółu mikro i małych podmiotów i aż 13% dla województwa śląskiego. W ostatnim roku objętym analizą udział ten niestety zmalał odpowiednio do 5 i 8%.

Wykres 6. Poziom wydatków na innowacje mikro i małych firm województwa śląskiego w latach 2013-2017. Zaczerpnięto z: "Raport o sytuacji mikro i małych firm w roku 2013-2017". Copyright 2014-2018 by Bank Pekao S.A.

Z danych zobrazowanych na wykresie 6 można dostrzec, że w trzech pierwszych latach okresu badawczego oraz w ostatnim roku objętym badaniem największy odsetek mikro i małych przedsiębiorstw z wszystkich regionów województwa śląskiego przeznaczyło na inwestycje mniej niż 10 tys. zł. Pozytywnie należy ocenić jednak fakt, że systematycznie do roku 2016 rosła wartość środków pieniężnych przeznaczonych na innowacje, dzięki czemu w większości regionów województwa śląskiego zwiększył się udział podmiotów, którzy na realizację przedsięwzięć innowacyjnych wydali znacznie więcej niż 10 tys. zł, przy czym kwota wydatków nie przekroczyła 100 tys. zł. Szczególnie było to widoczne w regionach

bytomskim i częstochowskim, w których udział mikro i małych jednostek gospodarczych przeznaczających na innowacje mniej niż 10 tys. zł zmalał w pierwszym regionie z 46% w roku 2015 do zaledwie 13% w roku następnym, natomiast w drugim w tym samym czasie z 62 do 24%. To z kolei przełożyło się na wzrost wydatków na innowacje, bowiem w obu regionach do 67 % wzrósł odsetek firm, których nakłady przekroczyły 10 tys. zł, ale nie były większe niż 100 tys. zł. Co więcej w roku 2016 w regionie bytomskim aż 12% mikro i małych podmiotów gospodarczych przeznaczyło na innowacje więcej niż 500 tys. zł. Warto również wskazać, że również w roku 2016 w regionie gliwickim i katowickim odpowiednio 27 i 22% przedsiębiorstw na działalność innowacyjną wydało więcej niż 100, ale mniej niż 500 tys. zł. W ostatnim roku objętym analizą zmniejszył się znacznie zakres aktywności innowacyjnej mikro i małych podmiotów, bowiem we wszystkich regionach badanego województwa po raz kolejny dominujący był udział tych, którzy na innowacje nie wydali więcej niż 10 tys. zł. W regionie częstochowskim w 2017 drastycznie, bo z 67 do zaledwie 18% spadł odsetek firm, które przeznaczyły na innowacje więcej niż 10, a mniej niż 100 tys. zł, nieco mniejszy spadek, bo do 26%, wystąpił w regionie bytomskim. Warto też podkreślić, że w regionie bielskim i tuskim praktycznie w żadnej jednostce nakłady na innowacje nie przekroczyły 500 tys. zł, w pozostałych natomiast tak duże wydatki występowały raczej sporadycznie.

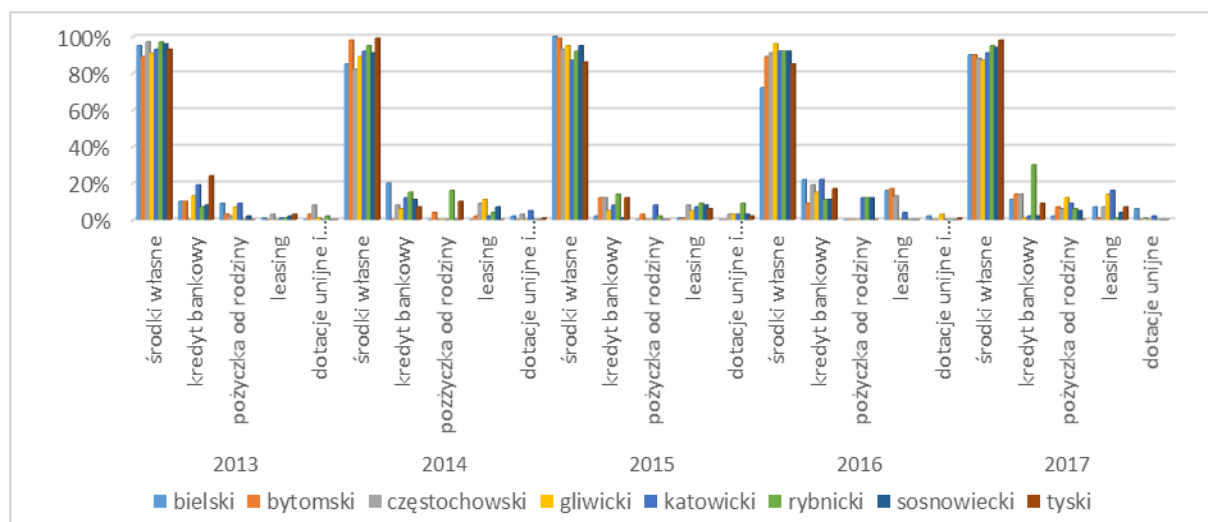

Wykres 7. Źródła finansowania innowacji mikro i małych firm w latach 2013-2017. Zaczepnięto z: "Raport o sytuacji mikro i małych firm w roku 2013-2017". Copyright 2014-2018 by Bank Pekao S.A.

Najczęstszym powodem dla którego przedsiębiorstwa, szczególnie mikro i małe, podejmują się wdrażania innowacji w niewielkim zakresie są wszelkie ograniczenia finansowe, wynikające głównie z niesprawnie funkcjonującego systemu wsparcia dofinansowania działalności innowacyjnej. Trzeba jednak podkreślić że, obecnie przedsiębiorcy prowadzący działalność innowacyjną mogą korzystać z wielu instrumentów finansowania. Są one uzależnione od rodzaju i skali przedsięwzięcia oraz od dodatkowych

uwarunkowań formalnych związanych z dostępem do konkretnych form finansowania (Piersiala, 2016).

Z wykresu 7 jednoznacznie wynika, że we wszystkich latach okresu badawczego absolutnie dominującym źródłem finansowania działalności innowacyjnej w mikro i małych przedsiębiorstwach były środki własne, które stanowiły od 90% w latach 2015-2016 do 93% w 2014, natomiast w województwie śląskim od 88% w roku 2016 do 94% w pierwszym objętym analizą. Na drugiej pozycji uplasowały się kredyty bankowe, których udział wahał się z reguły między 10-11%, jednakże w roku 2016 aż 16% mikro i małych jednostek gospodarczych w kraju i 18% działających na terenie województwa śląskiego skorzystało z kredytu podczas wdrażania innowacyjnych produktów i procesów. Warto również zaznaczyć, że do 2016 roku rosło znaczenie leasingu, gdyż w pierwszym roku objętym badaniem 3% firm zadeklarowało skorzystanie z tego źródła finansowania, a w 2016 – 8%. W województwie śląskim natomiast wzrost ten był jeszcze większy, gdyż wyniósł 8 p. p. (z 1% w roku 2013 do 9% w roku 2016). Niemniej jednak w roku 2017 badane jednostki gospodarcze już nieco rzadziej korzystały z obcych form w finansowaniu innowacji. W przedsiębiorstwach działających na obszarze województwa śląskiego udział leasingu zmalał o nieco ponad 2 p. p., ale kredytu już znacząco bo do 10%, czyli aż o 8 p. p. Badane podmioty w niewielkim stopniu korzystały z dotacji, zarówno krajowych, jak i unijnych, co mogło wynikać z obaw przedsiębiorców związanych z ubieganiem się o środki z budżetu Unii Europejskiej oraz konieczności posiadania wkładu własnego.

Wykres 8. Źródła finansowania innowacji mikro i małych firm województwa śląskiego w latach 2013-2017. Zaczepnięto z: "Raport o sytuacji mikro i małych firm w roku 2013-2017". Copyright 2014-2018 by Bank Pekao S.A.

Bez względu na region, w którym funkcjonują mikro i małe jednostki gospodarcze najważniejszym źródłem finansowania niezmienne są środki własne (wykres 8). W wielu regionach województwa śląskiego często ponad 90% przedsiębiorców deklarowało finansowanie działalności innowacyjnej z własnych zasobów finansowych, przy czym

w regionie bielskim w roku 2015 wszyscy, a w roku następnym udział wykorzystania tego źródła zmalał do zaledwie 75%. W regionie tym mikro i małe jednostki gospodarcze naprzemiennie, w jednym roku w dużym stopniu korzystały z własnych środków finansowych, po to aby w kolejnym posiłkować się środkami pochodzącymi z zewnątrz, głównie z kredytów bankowych, których udział w roku 2014 i 2016 przekroczył 20%. W regionie częstochowskim widoczny był systematyczny spadek wykorzystania własnych środków podczas wdrażania innowacji, mikro i małe firmy coraz chętniej korzystały z obcych źródeł finansowania, w wyniku czego w 2016 kredyty stanowiły 19, a leasing 13%. W ogóle w roku 2016 we wszystkich regionach województwa śląskiego można było dostrzec większą skłonność przedsiębiorców do korzystania z zewnętrznych źródeł finansowania. Udział kredytów podczas wdrażania innowacji wynosił w tym czasie od 9 % w regionie bytomskim do 22% w bielskim i katowickim. Jednak w największym stopniu z kredytów bankowych skorzystały mikro i małe przedsiębiorstwa regionu rybnickiego w ostatnim analizowanym roku, bowiem aż 30% przedsiębiorców deklarowało wykorzystanie tego źródła podczas realizacji projektów innowacyjnych. Pozostałe źródła finansowania były wykorzystywane w znacznie mniejszym zakresie. Szczególnie niski był udział dotacji, zarówno krajowych, jak i unijnych. Niekiedy natomiast zdarzało się, że badane podmioty dość chętnie korzystały z pożyczek od rodziny, co było szczególnie widoczne w roku 2014 w regionie katowickim (16%), i tyskim (10%). Z kolei w 2016 roku 12% przedsiębiorców regionu katowickiego, rybnickiego i sosnowieckiego wykorzystało to źródło do sfinansowania realizowanych projektów innowacyjnych.

4. Podsumowanie

Przedsiębiorstwa chcąc spełniać rosnące nieustannie wymagania klientów, lepiej dostosować się do nawet najmniejszych zmian zachodzących w otoczeniu, czy dążąc do wzmocnienia swojej pozycji rynkowej muszą charakteryzować się wysoką innowacyjnością. Jednakże, szczególnie w przypadku mikro i małych przedsiębiorstw, istnieje szereg ograniczeń wdrażania, często kapitałochłonnych innowacji. Za główne bariery działalności innowacyjnej uznaje się przede wszystkim wysokie koszty innowacji, brak możliwości finansowania ich z wewnętrznych źródeł przedsiębiorstwa przy jednoczesnej trudności w pozyskaniu środków z zewnątrz.

Wyniki badań nad działalnością innowacyjną mikro i małych przedsiębiorstw województwa śląskiego w latach 2013-2017 wykazały, że wśród wdrożonych innowacji dominowały te polegające na opracowaniu nowych bądź istotnie udoskonalonych w zakresie swoich zastosowań czy też cech wyroby lub usługi. Udział podmiotów wprowadzających innowacje produktowe wahał się między 24 a 31%. Nieco mniejszy odsetek mikro i małych

podmiotów skoncentrował się na nowej bądź istotnie usprawnionej metodzie produkcji, dostawy lub świadczenia usługi. Należy przy tym podkreślić, że wielokrotnie udział przedsiębiorstw województwa śląskiego wdrażających innowacje produktowe i procesowe był wyższy niż ogółu mikro i małych podmiotów działających w kraju. W obrębie analizowanego województwa najczęściej przedsiębiorstw deklarujących wdrożenie innowacji pochodziło z regionu bielskiego i częstochowskiego, natomiast najmniej z sosnowieckiego, przy czym w żadnym przypadku nie można było dostrzec jednolitego trendu, a udział przedsiębiorstw wdrażających innowacje w każdym z województw naprzemiennie się zwiększał i malał.

Wykorzystanie głównie własnych zasobów finansowych spowodowało, że w przyjętym okresie badawczym najczęściej przedsiębiorstw, działających zarówno w kraju, jak i na terenie województwa śląskiego przeznaczało na innowacje nie więcej niż 10 tys. zł. Realizacja projektów o niskiej wartości, a zatem relatywnie mniej ryzykownych może być też działaniem wskazującym na pewną ostrożność, aby nie utracić kontroli nad własną sytuacją finansową. Należy jednak podkreślić, że systematycznie rosła liczba podmiotów, których wydatki na innowacje przekraczały tę kwotę, w wyniku czego w roku 2016 dominowały jednostki, które przeznaczyły na działalność innowacyjną kwotę między 10, a 100 tys. zł, co było szczególnie widoczne w przypadku podmiotów z województwa bytomskiego i częstochowskiego. Na wzrost nakładów na innowacje wpłynęło niewątpliwie większe wykorzystanie kredytów bankowych, których udział systematycznie wzrastał. Mimo, iż mikro i małe przedsiębiorstwa korzystają jeszcze z innych form finansowania, wykorzystując między innymi leasing czy dotacje unijne, to jednak zdecydowanie największa grupa przedsiębiorców wykorzystuje w działalności innowacyjnej własne środki finansowe. Zwiększenie możliwości pozyskania i wykorzystania obcych źródeł finansowania przełożyłoby się z pewnością na wzrost aktywności innowacyjnej mikro i małych podmiotów gospodarczych.

Bibliografia

1. Danielak, W., Mierzwa, D., Bartczak, K. (2017). *Małe i średnie przedsiębiorstwa w Polsce. Szanse i zagrożenia rynkowe*. Wrocław: Wydawnictwo EXANTE.
2. Fulara J., Michalik A. (red.). (2018). *Raport o sytuacji mikro i małych firm w roku 2017*. Warszawa: Bank Pekao S.A.
3. Kierzkowski, T. (red.). (2014). *Raport o sytuacji mikro i małych firm w roku 2013*. Warszawa: Bank Pekao S.A.
4. Kierzkowski, T., Fulara J. (red.). (2016). *Raport o sytuacji mikro i małych firm w roku 2015*. Warszawa: Bank Pekao S.A.

5. Kierzkowski, T., Fulara J. (red.). (2015). *Raport o sytuacji mikro i małych firm w roku 2014*. Warszawa: Bank Pekao S.A.
6. Kierzkowski, T., Fulara, J. Michalak A. (red.). (2017). *Raport o sytuacji mikro i małych firm w roku 2016*. Warszawa: Bank Pekao S.A.
7. Kokot-Stępień, P. (2017). Zarządzanie innowacjami jako źródło konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, s. Organizacja i Zarządzanie, 114*, 221-230. doi: 10.29119/1641-3466.2018.114.18
8. Krawczyk, P. (2017). Kapitał ludzki i innowacyjność jako determinanty dalszego rozwoju sektora MSP w Polsce. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, s. Organizacja i Zarządzanie, 113*, 207-218. doi: 10.29119/1641-3466.2018.113.16
9. Krawczyk-Sokołowska, I., Ostraszewska, Z. (2017). Rachunek kosztów w zarządzaniu procesem innowacyjnym w przedsiębiorstwie. In: S. Witeska, D. Burzyńska (red.), *Granice finansów XXI wieku. Finanse publiczne - rynek finansowy - finanse przedsiębiorstw*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
10. Piersiala, L. (2016). Pozycja innowacyjna Polski wśród wybranych krajów UE oraz możliwe źródła finansowania. *Marketing i Rynek nr 10/2016*, s. 374-382.
11. Pomykalski, A., Błażlak, R. (2014). Współczesne tendencje zarządzania organizacjami poprzez innowacje. *Studia Ekonomiczne Zeszyty Naukowe Wydziałowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, 183 cz. 2*, 141-150. Retrived from: <http://docplayer.pl/23714932-Wspolczesne-tendencje-zarzadzania-organizacjami-poprzez-innowacje.html>.
12. Stachera-Włodarczyk, S. (2012). Rola innowacji finansowych w działalności banków komercyjnych, *Zeszyty Naukowe Politechniki Częstochowski: Zarządzanie, 19*, 63-74. Retrived from: <http://zim.pcz.pl/znwz/zeszyt-naukowy-numer-19.html>

